Vasile Aaron – Reporta din vis, o noutate literară din vreme

Carmen OPRIȘOR

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu
Lucian Blaga University of Sibiu
Personal e-mail: carmen.oprisor@ulbsibiu.ro

Vasile Aaron – Reporta din vis, a Literary Novelty of Those Times

Abstract: Vasile Aaron (1780-1821) had an important contribution to the modernization of the Romanian literature. He was also the representative of the Transylvanian Enlightenment School. One of his works which is worth mentioning is Reporta din vis (Reporta in his dream), a meditation upon the ephemeral human life. Here, the author brought in elements of novelty such as the "dream-in-a-dream" images, the pre-Romantic motif of the ruins or the first fantastic descriptions in the Romanian poetical works. All Aaron´s literary and social activity reflected the specific features of his age. The complete studies written by Liliana Popa and Nicolae Popa shed light upon Aaron's life and work and they showed the real dimensions of his personality.
Keywords: Vasile Aaron, Pre-Romantic motifs, Enlightenment, "Reporta din vis", literary novelty.

Citation suggestion: Oprișor, Carmen. "Vasile Aaron – Reporta din vis, o noutate literară din vreme " *Transilvania*, no. 6 (2021): 53-59.
https://doi.org/10.51391/trva.2021.06.06.

În anul în care se împlinesc două sute de ani de la moartea lui Vasile Aaron, se cuvine să ne aducem aminte de contribuția pe care scriitorul din Ardeal a avut-o la dezvoltarea literaturii noastre. Există opere, până de curând necunoscute, prin care Aaron a inovat în peisajul literar românesc. *Reporta din vis* este o astfel de scriere care merită atenția noastră cel puțin pentru inegalabilele descrieri de natură, pentru modul atât de expresiv prin care ne-a înfățișat moartea, dar și pentru calitatea versurilor sale.

Un merit deosebit le revine Lilianei Popa și lui Nicolae Popa prin faptul că au publicat integral și au adus în atenția publicului un poem scris de Vasile Aaron, a cărui valoare literară nu poate fi trecută cu vederea. Este vorba de un poem de esență didactică intitulat *Reporta din vis*. Autorii au reconstituit cu minuțiozitate câte copii manuscrise s-au aflat și în posesia cui au ajuns unele dintre ele, până când poemul a fost publicat în presă, însă doar fragmentar. „Traseul" manuscrisului a fost unul complicat, pentru că, la un moment dat, cercetătorii se aflau în punctul în care nu mai erau siguri de numele autorului, iar târzia lui apariție a avut drept cauză moartea prematură a lui Vasile Aaron și, deci, imposibilitatea ca acesta să își mai pună ordine între operele pe care le scrisese.

Pentru a se edifica asupra paternității acestei lucrări, autorii studiului monografic închinat lui Vasile Aaron au comparat structuri lexicale și stilistice din două opere care au fost realizate la momente diferite de omul de cultură transilvănean și au ajuns la concluzia că între o scriere de tinerețe a lui Vasile Aaron și *Reporta din vis*, definitivată în ultima perioadă a vieții, există un număr de versuri identice. De asemenea, analiza motivelor, a tonalității poemului și, nu în ultimul rând, repetarea unor sintagme le-au permis autorilor acestui studiu să afirme că *Reporta din vis* este o operă care îi aparține lui Vasile Aaron și nu altcuiva.

Din nefericire, așa cum s-a întâmplat cu multe opere de seamă ale literaturii noastre, precum *Istoria ieroglifică,* de Dimitrie Cantemir, sau *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, ca să ne limităm doar la aceste exemple, și cele scrise de Vasile Aaron au rămas multă vreme în manuscris și nu au fost cunoscute publicului decât foarte târziu, acest lucru fiind posibil datorită pasiunii și eforturilor unor iubitori ai culturii române care și-au dedicat ani din viață recuperării lor.

Despre *Reporta din vis* autorii ne informează că a fost publicat integral abia în 1981, în volumul *Scrieri literare inedite* (1820-1845), într-o ediție îngrijită și comentată de Paul Cornea, A. Nestorescu și P. Costinescu. Publicarea a avut loc la 160 de ani de la moartea poetului, petrecută în 1821, însă prezența acestei lucrări a fost semnalată în 1868 de trei cărturari ai vremii: Timotei Cipariu, George Sion și Gavril Munteanu. Sion a fost cel care l-a făcut cunoscut și tot el ne-a lăsat și câteva aprecieri critice. Cărturarul socotea că opera lui Vasile Aaron „nu excelează din punct de vedere literar", dar are o importanță deosebită „pe planul formării gustului

pentru literatură și al trezirii conștiinței naționale”[1].

În câteva numere ale *Telegrafului român* din 1868 au fost tipărite fragmente din acest *poem popular epico-didactic*, întrucât el fusese descoperit printre hârtiile care îi aparțineau lui Andrei Mureșanu. Redactorul care se ocupa cu publicarea lui îi constată unicitatea și semnalează că este vorba de o lucrare a cărei calitate intelectuală este de necontestat. În această operă, era de părere cel care semnează articolul din *Telegraful român* cu inițialele G.M. și pe care Liliana și Nicolae Popa l-au identificat ca fiind Gavril Munteanu, asistăm la o luptă între „principiile umane ale Sfintei Scripturi și ale lui Socrate în contra argumentelor fraudolente ale epicureilor.” Opera lui Vasile Aaron unește „folosul doctrinariu cu plăcerea, care ne-o prestează, printre toate artele frumoase, mai ales poezia”[2].

Acest poem are la bază tema atotputerniciei morții și a deșertăciunii tuturor ambițiilor omenești și, din acest punct de vedere, putem spune că se încadrează în aceeași direcție tematică pe care a urmat-o și Miron Costin în poemul său filosofico-didactic și religios *Viața lumii,* apărut în 1673. Vasile Aaron își fundamentează poemul pornind de la valorile culturii antice, iar abundența de nume și de trimiteri către ideile filosofilor din acea vreme ne îndreptățesc să susținem acest lucru.

Dominante rămân în poem ideile nestatorniciei norocului, de ale cărui capricii omul nu poate scăpa. Tot așa, nefericirea i se trage din lipsa de măsură sau din abandonarea sa în fața păcatelor lumești precum avariția:

> „Văzuși și scumpetea scârnavă ce poate? / Câte răutăți de ea sunt legate? / Cel avut și scump nimica nu are / Deși a avea ceva i se pare. / Că nu el domnește, domnește averea, / Aceea îi scurtă anii și puterea. / Omul scump e sieși veninat tiran / Și al său potrivnic și cumplit dușman. / Să lasă, nebunul, de foame să moară / Numai să nu pearză ceva din comoară.”

Autorii prezentului studiu întăresc ideea cum că Vasile Aaron a simțit nevoia ca prin fiecare scriere să ofere învățături publicului său și de aceea conținutul operelor lui este unul pronunțat didactic. După cum am văzut că a procedat și în traducerea *Eneidei*, Vasile Aaron explică cititorilor săi o seamă de cuvinte și expresii, aducând lămuriri asupra numelor și rolului pe care anumite personaje sau zeități din antichitate l-au avut în decursul acelor vremuri.

Primul care a intuit natura și calitățile literare ale acestui poem a fost George Sion. El a privit această creație ca pe „un tratat de filosofie morală” care, pe lângă faptul că aduce un element de noutate, fiind o creație cultă în rândul atâtor producții populare, „nu are niciunul din caracterele formelor cunoscute de poezie: nu e nici idilă, nici pastorală, nici epopee, nici satiră”.

Opera ne aduce în atenție drumul inițiatic parcurs de Reporta, eroul acestui poem, care învață de la un bătrân înțelept despre deșertăciunile omenirii și despre cum ar trebui să-și păstreze cumpătarea și buna măsură în toate. Tânărul este un răsfățat al vieții, care se bucură de fiecare clipă și nu-și face griji pentru ziua de mâine. Pornit într-o expediție cinegetică, tânărul adoarme lângă un izvor și în vis i se arată înțeleptul care îl poartă prin mai multe locuri și îl povățuiește care sunt lucrurile de care este bine să se ferească și ce învățăminte să tragă în urma celor văzute. Tânărul „întâlnește în drumul său personaje istorico-mitologice sau figuri alegorice care-l fac să înțeleagă adevărurile vieții morale, demonstrația fiind fundamentată pe străvechiul principiu religios lansat în *Eclezias*t, «vanitas vanitatum», reafirmat cu putere în epoca medievală și preluat de preromatism”[3].

După cum afirmă Liliana și Nicolae Popa, această operă poate să fi fost una de „sfârșit de parcurs”, însă este posibil ca autorul să fi lucrat la ea din perioada de tinerețe, astfel că, între 1819-1821, ea să fi fost „închegată, șlefuită și transcrisă, ca rod al unui răstimp îndelungat de meditație și elaborare”[4]. Deschiderea poemului se face cu invocarea muzei, înscriindu-se astfel într-o tradiție veche pe care scriitorii iluminiști o duc mai departe.

> „Deșteaptă-te, Muză! Și-mi adă aminte / Cele-n vis văzute; șoptește-mi cuvinte / De ajuns și dulci, ca să le poci scrie / În versuri, prin care lumea să le știe! / Visul nu e mare, însă minunat; / Să nu-l spui afară, chiar ar fi păcat!”

Introducerea acestui poem este importantă din mai multe puncte de vedere. Pe de o parte, ne permite să încadrăm opera în curentul de idei al epocii, iar pe de altă parte, și aici trebuie să-i semnalăm noutatea, ne avertizează că totul se petrece *în vis*, iar o narațiune de acest tip era destul de neobișnuită pentru timpurile când a fost scrisă.

Ni se prezintă apoi ruinele vechii cetăți Sarmizegetusa, iar ele amintesc de cât de ușor se pierde gloria. Aspectul cetății este pilduitor, în sensul că Vasile Aaron ne avertizează pe tot parcursul creației sale asupra zădărniciei faptelor omenești.

Interesant de semnalat este faptul că motivul ruinelor, specific perioadei iluministe, este prezent în opera lui Vasile Aaron înainte de scrierile lui Iancu Văcărescu. Un alt element de originalitate este deja pus în lumină. Poetul ne descrie o natură încântătoare, cu dumbrăvi și păduri seculare, așa cum le știa poetul din Ardeal.

> „Ajung la o apă încet curgătoare / Dintru un izvor plin de desfătare, / Întră zece arbori împrejur crescuți, / Cu ramuri umbroase, dese, ca țăsuți, / Spre pământ plecate, făcând umbră deasă. / Pe lângă izvor, iarbă verde, groasă”.

Șopotul apelor curgătoare îl îndeamnă la somn pe tânărul protagonist plecat să-și petreacă timpul la vânătoare:

> „Acolo șez jos, flinta supt cap pui; / Nici nu prinz de veste când adurmit fui. / Puternice, Doamne! Ce poate să fie / De un somn, așa cu mare tărie? / Că ziua nicicum mai mult n-am durmit, / Măcar de-aș fi fost cât de ostenit. / Ci de acel somn nu-i așa mirare, / Ca de minunata, în somn, arătare!”.

Reveria reprezintă un bun prilej prin care ni se descrie un alt tip de experiență de care, până atunci, tânărul nu avusese parte. Este vorba de o inițiere în cunoaștere pe care Reporta o parcurge alături de un bătrân înțelept care îi va fi călăuză pe acest drum. Liliana și Nicolae Popa au punctat că este pentru

prima dată în literatura noastră când apare motivul *mentorului,* mai ales dacă ne oprim asupra creației poetice. Un alt tip de povățuitor apăruse în romanul lui Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, numai că inițierea era diferită. Totul se petrecea într-un univers dominat de intrigi și de patimi, iar personajul ne vorbea detaliat despre mecanismele prin care se pot dobândi averile în Împărăția Apelor, o lume coruptă până în măduva oaselor. (este vorba de dialogul dintre *Camilopardal* și *Lebădă.*)

Bătrânul îi va da tânărului un nume nou și îi va spune de acum înainte *Reporta din vis*. Acest fapt ne indică deja că ne aflăm în fața unui inițiat, a unui cunoscător al tainelor profunde ale vieții. Noul nume ni-l arată pe cel născut a doua oară, adică inițiat pe cale spirituală. Autorul nici măcar nu pomenește de numele pe care îl purta acest tânăr în viața lui obișnuită.

Îndemnul povățuitorului la autocunoaștere îi confirmă bănuielile: cel pe care l-a luat sub ocrotire nu cunoștea viața și greutățile ei și este și mai ignorant în ceea ce privește suferința umană:

„Averile tale sunt putrezitoare / Și, oridece foc, lesne arzătoare. / De molii să mâncă, de furi să răpesc, / Precum fără număr pilde dovedesc".

Nu este întâmplătoare enumerarea unor nume celebre din istorie, de la regele Solomon la viteazul Decebal. Bătrânul vrea să-i demonstreze naivului tânăr cât de efemere sunt gloria și agoniselile pământești. Motivul norocului a fost prezent încă din literatura antică și a fost intens cultivat și în cea medievală. Înțeleptul începe prin a-i arăta novicelui cât de apăsat de păcate este trupul omenesc și cât de pieritoare îi sunt toate ambițiile:

„Acuma Cres vede că zisul noroc / Cu stătornicie nu stă într-un loc; / Pe cine îl are, lesne-l părăsește, / Cu pași îndoiți la altul grăbește...".

În dialogul dinte *Omenire* și *Lume* recunoaștem o judecată întemeiată pe preceptele biblice. Lumea înțelege că suferințele Omenirii sunt datorate păcatului originar care i-a cauzat omului prăbușirea din Rai. De acum înainte, Reporta este condus de povățuitorul său într-un cimitir. Acolo, citind inscripțiile de pe cele treizeci de pietre funerare, tânărului i se revelă un adevăr dureros; el înțelege cât de fragilă este viața omului, unica biruitoare fiind moartea. Pompei, Numa Pompilius, Priam sau Brutus au pierit prea devreme, în ciuda puterii și a bogățiilor pe care le dețineau. Reporta află îndurerat că oamenii devin egali doar în fața morții. Pe pietrele funerare apar și nume românești, fără rezonanță istorică, însă din fiecare inscripție descifrăm tristețea provocată de vanitatea acțiunilor omenești.

„Fugiți, tinerețe, averi și tărie!/ Toate sânteți prav și ticăloșie! / Cela ce nu crede destupe mormântul / Și vază cum soarbe, pe toate, pământul!"

În spirit creștin, salvarea este una singură și vine din faptele noastre cele bune. Metafora „vas de cenușă", prin care este denumit omul, întărește ideea efemerității ființei umane. Moartea i-a fost hărăzită omului în urma păcatului strămoșesc, iar concluzia este că:

„Sângură fapta cea bună / Merge cu noi de-mpreună. / Celelalte rămân toate / Aici, în lume, la gloate".

Spaima tânărului se intensifică atunci când înțeleptul, cu puterile sale miraculoase, îi arată ceea ce omul devine după moarte. *Țintirimul făcut ca cristale* este o imagine grăitoare pentru tot ce înseamnă confruntarea directă cu moartea. Tânărul este impresionat de șarpele care își făcuse culcuș într-un craniu și care omoară sub ochii lui șoareci și broaște pentru a-și potoli foamea. De asemenea, pe lângă oasele albite ale celor îngropați mai demult, Reporta este înfiorat de aspectul morților mai recenți, cu pielea învinețită sau înnegrită, copleșiți de muște și mâncați de viermi.

Aceste imagini macabre, care transmit atât de viu atingerea morții, sunt comparabile cu cele realizate de Dante, dar sunt și printre primele de acest fel din literatura română, înaintea celor realizate de Dimitrie Bolintineanu în *Mihnea și baba*.

După ce părăsesc cimitirul, bătrânul îl însoțește pe Reporta într-un alt tip de experiență în care i se arată toate frumusețile vieții pe care Dumnezeu i le oferise omului spre a-i bucura sufletul: *Întrăm în dumbravă. Frumsețe nespusă! / Că, mai înainte, cum ploaie căzusă, /*

„Și ceriul în pripă iar să limpezisă, / Soarele, căldură țâpând, să ivisă. / Spânzura din ramuri picături de ploaie, / Fiind aținate ca să să despoaie..."

Vizitarea templului *Fortunei* îi prilejuiește bătrânului o reiterare a ideii nestatorniciei norocului.

„Ea întindea mâna, acuma la unul, / Acuma la altul, împărțindu-și bunul. / Pe cel dăruit, lesne-l părăsea, / Și de cel lipsit, iute să lipea; / De la care, iarăși, să ducea la altul, / Și așa, sărind, își potrivea saltul".

Capriciile norocului îi nimicesc pe oameni, ducându-i de pe culmile gloriei la prăbușire. Când înțeleptul îi arată cât de puțin empatici sunt oamenii, în ciuda faptului că se pretind creștini, nu putem să nu intuim tenta moralizatoare a spuselor lui. Cei doi se bucură acum de farmecul vieții simple: trec printr-o dumbravă răcoroasă și se opresc pe malul unui râu, unde tânărul prinde păstrăvi pe care îi frige pe jar și cu care îl ospătează și pe dascălul său. Pe când se pregătesc de culcare, Reporta se teme de un singur lucru: să nu fie atacați de urși. Apropierea unei furtuni îi duce pe cei doi în ruinele unei așezări străvechi. Vechea cetate îl face pe poet să ne dezvăluie o abundență de informații legate de ruinele unor cetăți dacice din Transilvania.

Următoarele aventuri la care iau pare sunt expedițiile cinegetice în care cei doi nu vor mai fi singuri. Când se trezesc din somn, un tânăr călare se apropie de ei și îi avertizează că în apropiere se găsește un șarpe uriaș care le-ar amenința viața.

Impresionant sub aspectul expresivității artistice este fragmentul în care ni se înfățișează un loc de o frumusețe unică, în care apare un lac în apropierea unei peșteri, unde tânărul dorește să poposească. Însă, după spusele înțeleptului, că toate că urmează buna rânduială a lui Dumnezeu, ei sunt

îndemnați să nu rămână mult în preajma acelor locuri, din cauză că acolo își avea sălaș jivina cea uriașă. Spre norocul lor, era vorba de un șarpe care tocmai fusese ucis de un trăsnet din timpul furtunii care avusese loc pe timpul nopții. Descrierea hiperbolică a monstrului răpus stă mărturie despre puterea imaginativă a artistului:

„Capul lui era cât un cap de bou. / Un ochi mai cumplit și decât un ou, / Pestriț ca ghiocul; din ochi ieșea foc, / Pe cap ca o stea pe câte un loc. / Limba toată-i cruntă, trei rânduri de dinți / Cu care lipsi de fii mulți părinți, / Ascuțiți ca acul și mari ca de porc, / Oriunde apucă pătrund tot și storc. / Câtu-i trupul, tot umflat de venin, / De său, de grăsime, de untură plin, / Lung ca de cinci stângini, pe la coadă gros / Și decât pe-airea cu mult mai cărnos. / Pe spinare solzi vineți, ca pe pești, / Îl vezi numa mort și te îngrozești."

Tânărul cu care se întâlnesc purta numele de *Pilda Bunătății* și el îi invită să ia parte la vânătoare alături de ceata lui. Vasile Aaron ne oferă în paginile care urmează câteva imagini unice despre muncile și traiul locuitorilor de la munte. Cositul, întorsul și adunatul fânului sunt îndeletniciri pe care poetul ni le prezintă entuziast, într-un tablou deosebit de viu. Păstorii îi roagă pe vânători să-i scape de niște fiare cumplite care le atacau frecvent turmele. *Pilda Bunătății* nimerește cu flinta un lup fioros, care se pregătea să atace puii de mistreț pe care, însă, îi apăra cu îndârjire mama lor. Bucuria reușitei la vânătoare le este întărită de regăsirea cetei de care se răzlețise Reporta.

Cele două grupuri de vânători sunt gata să pornească în căutarea unor locuri mai bune pentru a prinde sălbăticiuni, însă un stăvar îi roagă să organizeze o pândă nocturnă pentru a captura o namilă de urs care le omora vitele și de care nu se putea apropia nimeni.

Noaptea este norocoasă pentru vânătorii care au reușit să răpună șase lupi fioroși și, după o luptă aprigă, au omorât și ursul care le adusese atâtea pagube. Moartea fiarelor oferă un alt prilej poetului de a insera un comentariu impregnat de morala creștină. Potrivit acesteia, orice răufăcător își primește, în cele din urmă, plata pentru faptele sale.

Expedițiile ulterioare le aduc mult vânat. Pe lângă cerbi și căprioare, vânătorii mai târpesc câțiva urși care îi înspăimântaseră de multe ori pe stăpânii cirezilor.

Deși tema vânătorii are o vechime foarte mare în literaturile lumii, în spațiul *literaturii culte* de la noi, Vasile Aaron realizează unele dintre cele mai frumoase pagini despre aventurile cinegetice, primele de acest fel din spațiul nostru literar. Vechile colinde românești, legendele noastre populare, unele vechi balade sau pagini din operele cronicarilor noștri înfățișează multe scene de vânătoare, iar cartea lui Alexandru Odobescu, *Pseudokynegetikos*, apărută la sfârșitul secolului al XIX-lea, rămâne o capodoperă sub acest aspect. Sadoveanu, Voiculescu și alți scriitori de mai târziu ne oferă și ei pagini memorabile pe tema vânătorii.

Lui Vasile Aaron se cuvine să-i mai recunoaștem câteva merite; pe lângă faptul că introduce această temă în lirica noastră cultă, pasajele în care sunt înfățișate experiențele cinegetice au o dublă valoare: estetică și informativă. Descrierile de natură impresionează prin prospețimea lor și prin frumusețea unică a peisajului, însă poetul vine și cu precizări legate de tradițiile prilejuite de desfășurarea unui atare eveniment și de tehnicile de vânătoare practicate în vreme. Unde ajung vânătorii este:

„Loc mai bun din fire și mai minunat / De treaba vânării nu s-au mai aflat. / Unde durmea caii – țelină frumoasă / Și poiană largă, oablă, ca pe masă. / Către răsărit, brădet minunat, / Pe ici, pe colea cu fagi mestecat. / Prin brădime, strâmtă însă, de car cale, / Carea, mai departe, scobora-ntr-o vale: / Împrejur de cale, tufiș nu prea mare; / Prin tufiș, fagi groși, crescuți nu prea tare...".

Ultima probă la care bătrânul îl supune în această primă parte a poemului este cea în care îi arată lui Reporta cum să aprecieze viața cu tot ceea ce ea îi oferă. Această parte are un pronunțat caracter didactic. Autorul ne vorbește despre stratificarea socială, dar îndeamnă la întrajutorare. Poetul amendează indiferența și răutatea celor care abuzează de necazul celor mai puțin fericiți de soartă. Folosindu-se de exemplele pe care le enumerase anterior, în care vedem cum orice necuvântătoare își ajută semenii aflați la nevoie, el atacă insensibilitatea de care omul dă dovadă. Prin acest comportament, omul se arată inferior animalelor și de aceea înțeleptul îl îndeamnă pe Reporta să fie milostiv și să își folosească averea pentru a-i ajuta pe cei sărmani. Îl îndeamnă la chibzuință, dar îl atenționează din nou că lăcomia și averile sunt unii dintre cei mai mari dușmani ai oamenilor.

În Capitolul al II-lea, rămas, din păcate, neterminat, înțeleptul îl îndrumă pe Reporta cum să se ferească de „*necurățire, dezmierdare și poftele cele trupești*". Ne întâlnim cu un alt povățuitor cu care tânărul inițiază un dialog. Acest călăuzitor este, de această dată, Epicur însuși. Întâlnirea se petrece pe câmpia *Ispitei*, însă Reporta manifestă reținere față de învățătura hedonistă pe care o primește de la el. Bătrânul încearcă să-i insufle bucuria de a se cufunda în toate desfătările vieții, fără să ia aminte la ceea ce îl așteaptă în lumea de apoi. Interesant este că *Plutus* (cel care nu poate fi îmblânzit decât cu multe daruri) este ales de poet pentru a ne sugera personificarea bogățiilor, iar această imagine este apropiată de cea a zeiței Fortuna prezentă în prima parte a poemului.

În studiul introductiv al cărții, foarte complex și consistent, Liliana Popa și Nicolae Popa iau în discuție o problemă peste care mulți critici au trecut cu superficialitate. Este vorba de *originalitatea* operei aaroniene care poate fi demonstrată dacă îi urmărim sursele care l-au inspirat pe poet. Acest demers ne ferește să pronunțăm aprecieri lipsite de temei, cum ar fi faptul că acest poem ar fi doar „o imitație" căruia nimeni, însă, nu i-a identificat originea!

Autorii studiului demonstrează că sursele care l-au inspirat pe poet se găsesc dacă privim atent la formația lui intelectuală. Din nefericire, nu se cunosc alte mărturii, nici din partea poetului și nici de la contemporanii săi. De aceea, unicul punct de plecare este poemul însuși. Studiile teologice pe care le-a făcut i-au asigurat lui Aaron o bună cunoaștere a textelor

biblice și a altor scrieri religioase. Format la Școala din Blaj, el i-a parcurs cu pasiune pe clasicii literaturii latine, din ale căror opere a și tradus. Apoi, mai există teme și motive care au circulat în epocile anterioare (ne gândim la tema *norocului nestatornic* care apăruse atât la Miron Costin cât și la Dimitrie Cantemir) și de care, chiar dacă nu a luat cunoștință direct, le-a găsit prin medierea operelor corifeilor Școlii Ardelene, Petru Maior, Samuil Micu sau Gheorghe Șincai.

O mare parte a poemului ne relevă fragilitatea ființei umane și atotputernicia morții. Ideile despre cum este percepută moartea și despre riturile de înmormântare își află sursa „în scrierile patristice bizantine, inspirate mai ales din cărțile fundamentale ale *Vechiului Testament*"[5]. Conținutul versurilor poetului transilvănean trimit și către textele care alcătuiesc slujba oficiată la înmormântări: *icosul* de mărire a Domnului, Molitvelniul și altele. Sursele culte de care Aaron este posibil să se fi folosit au fost cartea lui Samuil Micu*: Propovedanii* și *Didahiile* lui Petru Maior.

Una dintre noutățile pe care le aduce poemul este episodul *visului în vis*; prima imagine onirică din literatura noastră o aflăm la Dimitrie Cantemir, în fragmentul în care ne este descris visul Hameleonului din romanul său *Istoria ieroglifică*. În opera cantemireană recunoaștem influențele barocului, în vreme ce *Reporta din vis* este o scriere modernă pentru perioada în care a fost înfăptuită.

Visul în vis, caracterul sapiențial al poemului în care ni se vorbește despre desăvârșirea cunoașterii și instruirea unui tânăr, caracterul didactic, frumusețea descrierilor, peisajul bucolic, cu dumbrăvi scăldate de lumină și cu o vegetație mustind de prospețime, imaginile răsăritului și apusului de soare, toate sunt elemente care circumscriu această scriere în sfera iluminismului, dar în care mai resimțim, totuși, accente neoclasice. În schimb, prezența motivelor ruinelor, valorificarea unor viziuni ce țin de miraculosul folcloric, așa cum apar în inegalabila descriere a unui balaur, ca și profunzimea unor pasaje meditative, ne fac să privim poemul ca pe o remarcabilă realizare a epocii preromantice. Trebuie să revenim cu precizarea că, în spațiul culturii noastre, perioada de la începutul secolului al XIX-lea a reprezentat un moment efervescent, în care au coexistat mai multe influențe: renascentiste, baroce, neoclasice, iluministe și preromantice. Prin amalgamarea acestora, literatura română a încercat să se sincronizeze cu cea a marilor culturi, arzând și recuperând etape care nu s-au putut manifesta distinct în spațiul nostru..

***

Un fenomen pozitiv pe care îl înregistrăm în cultura noastră este continuitatea de gândire a marilor oameni de cultură care, chiar dacă au aparținut unor epoci diferite, au fost preocupați de aceleași probleme a căror soluționare s-a făcut într-un timp mai îndelungat. Curentele culturale mai noi preiau și dezvoltă unele idei deja formulate de înaintași. Acest lucru s-a datorat presiunilor istorice pe care le-a avut de înfruntat poporul nostru. Venim în sprijinul acestei idei cu un exemplu. O chestiune „fierbinte" de care a trebuit să ne ocupăm a fost argumentarea originii latine a poporului și a limbii române. Acest adevăr a fost enunțat și susținut cu probe încă de umaniștii români, urmând a fi reluat și întărit de toți reprezentanții Școlii Ardelene. Ei au fost aceia care, primind învățătură în marile centre universitare de la Viena și Roma, au adus contribuții de substanță în sprijinul acestuia și au făcut tot ce le-a stat în putință pe plan cultural pentru a răspândi acest adevăr în spațiul european. Efortul lor merită elogiat cu atât mai mult cu cât au dus această luptă pentru afirmarea drepturilor și libertăților naționale într-un context socio-istoric deosebit de vitreg.

Reprezentanții Școlii Ardelene (iar Vasile Aaron nu a făcut excepție) au manifestat o mare încredere în capacitatea culturii noastre de a da lumii și opere literare de valoare, chiar dacă în limba noastră „poeticeștile faceri" nu fuseseră încă prea mult exersate. Spre exemplu, Vasile Aaron ține să dea câteva lămuriri cititorilor poemului său din simplul motiv că socotea că cei mai mulți dintre ei nu aveau cum să cunoască detalii despre cultura antică. El explică prezența acelor „închipuiri poeticești" și își avertizează cititorii despre irealitatea faptelor evocate în operă: „Reporta nu a existat aievea și nici «dumnezeii cei străini ai păgânilor» pomeniți în text, (...) nime să nu să smintească pentru poveștile dumnezeilor străini la mișloc aduse, nice să le crează acelea care sângură firea poeziei poftește, când și când în versuri a le încredința", pentru că „precum e briciul din fer moale și fără oțăl făcut, precum zidul fără var și năsip și precum mâncarea, fertura sau friptura, nesărată, așa e și scrierea unor întâmplări ca aceasta fără de închipuiri poeticești."[6].

Înțelegem, pornind de aici, că Vasile Aaron a fost preocupat de a ne lăsa câteva idei teoretice asupra menirii poeziei și despre tehnica prozodică. Cu toate că nu există o legătură directă între *Reporta din vis* a lui Vasile Aaron și poemul *Viața lumii* a lui Miron Costin, ele aparținând unor epoci diferite, putem vorbi de o sensibilitate comună, dar și de o continuitate la nivel tematic. De pildă, despre deșertăciunea faptelor omenești este vorba și în poemul costinian al cărui moto este preluat din *Ecleziast*, „deșertarea deșertărilor și toate sunt deșarte".

Sursele de inspirație au fost, pentru Miron Costin, literatura religioasă medievală și cea a scriitorilor antici. Poemul lui se constituie, după cum aprecia Nicolae Manolescu, ca „o lamentație tipică pe tema universalității morții", scrisă pe un ton de melancolie dureroasă, specifică literaturii baroce.

Deși, subliniem din nou, poemul său nu a reprezentat o sursă directă de inspirație pentru Vasile Aaron, totuși, el a valorificat această temă generoasă și a oferit cititorilor săi învățături morale. Îndemnurile la înfrânare se întâlnesc la tot pasul, însă încărcătura emoțională este mai adânc resimțită de protagonist atunci când se confruntă cu imaginea morții, în clipele pe care le petrece perindându-se printre morminte, când devine conștient de vanitățile omenești. Astfel, pe una dintre inscripțiile funerare stăteau scrise următoarele cuvinte:

> „Sângură virtutea și fapta cea bună./ Nu ne părăsește la orice furtună. / Celelalte toate obiditi ne lasă, / Ba, încă, la ceasul morții ne apasă."

În poemul lui Costin, moartea este și ea nivelatoare a tuturor faptelor omenești, fiind cea care își instituie atotputernicia. Unica salvare pentru omul a cărui existență pe pământ este

efemeră (în poem, omul era comparat cu *spuma mării*), este fapta lui bună și viața pe care să o trăiască în cumpătare, idei care se regăsesc și în textul lui Vasile Aaron. Costin se exprima astfel:

„Ia aminte, dară, o, oame, cine ești pe lume, / Ca o spumă plutitoare rămâi fără nume. / Una faptă-ți, ce-ți rămâne, buna se lățește, / În ceriu cu fericire în veci te mărește."

Versurile în care Vasile Aaron susține această idee sunt numeroase în poem și ne mărginim la a cita doar pe următoarele:

„Ai văzut cum lumea cu omul se gioacă / Și cum îl aruncă de sus în bolboacă? / Pe unii coboară, pe alții redică / Și pe rând pe toți îi face nemică."

Liliana Popa și Nicolae Popa susțin, în urma cercetărilor pe care le-au întreprins, că, pe lângă sursa din *Ecleziast*, de la care am văzut că a pornit și Miron Costin, mai putem vorbi de încă o operă care l-a inspirat pe scriitorul pornit de la Blaj: *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul,* a lui Dimitrie Cantemir, care datează din 1698. Despre o altă operă am amintit deja, este o scriere a părintelui Samuil Micu. Bucata care l-a interesat în mod direct pe poet este intitulată *Învățătura la oamenii morți*, care conține teme și motive pe care le aflăm pretutindeni în operele lui Vasile Aaron. Există similitudini la nivelul exprimării care constituie o dovadă în plus că autorul transilvănean s-a folosit de lucrarea lui Samuil Micu.

Opera lui Cantemir poate fi socotită drept un tratat de etică din care Aaron a extras ideea înfruntării dintre suflet și trup, idee care, ne spun autorii studiului, era foarte răspândită în literatura medievală. Textul aaronian se construiește pe acest principiu al opoziției dintre două modele comportamentale: viața virtuoasă versus viața hedonistă. Este vorba, deci, de două căi de urmat, una care presupune respectul pentru tot ceea ce ține de învățăturile Sfintei Scripturi și alta în care omul este îndemnat să se bucure din plin de fiecare clipă, lăsându-se pradă plăcerilor vieții omenești. Ceea ce au în comun scrierea lui Dimitrie Cantemir și cea a lui Vasile Aaron sunt, în opinia Lilianei Popa și a lui Nicolae Popa, „prezentarea raportului dintre renumele dobândit și grozăvia morții, cu putrezirea trupului sau în meditația gloriilor apuse, pierdute în uitare și *unde sunt*?" Motivul „*ubi sunt*?" este prezent, alături de cel al *roții norocului* și de cel al *trecerii ineluctabile a timpului* și în meditația costiniană *Viața lumii*.

Una dintre concluziile din care desprindem importanța literară a acestei scrieri îi aparține lui Paul Cornea. Acesta îl apreciază pe Vasile Aaron pentru deschiderea pe care a produs-o spre modernitate. *Reporta din vis* „se situează în direcția construirii obiectului beletristic, cu alte cuvinte a trecerii de la scris la scriitură, de la catehizare și parabolă la literatură".

Câteva merite incontestabile îi asigură lui Vasile Aaron un loc de seamă în istoria literaturii române. El a fost cel care a introdus în cultura noastră unele teme și motive de circulație europeană, dezvoltându-le în creațiile proprii. Demnă de remarcat este cultivarea motivului preromantic al ruinelor, precum și cel al visului în vis. În meditația profundă asupra efemerității vieții omului, *Reporta din vis*, el a adus, după Dimitrie Cantemir, pagini de literatură fantastică, întrucât toată călătoria inițiatică a tânărului se petrece în spațiul oniric.

În respectul valorilor literaturii clasice și în acord cu ideologia Școlii Ardelene, Vasile Aaron a pledat pentru cumpătare, idee pe care o găsim încă din scrierile lui Horațiu..

Vasile Aaron a fost un literat care a răspândit prin opera lui ideile epocii în care a trăit. A fost preocupat de romanitatea limbii și a poporului român, iar acesta este un subiect care a rămas și în atenția scriitorilor romantici. Spre exemplu, Mircea Zaciu amintea de pasiunea cu care Gheorghe Asachi scria despre afinitățile dintre locuitorii Romei și cei ai vechii Dacii, concretizate în specificul limbii, al datinilor și al muzicii.

Dan Horia Mazilu, un alt cercetător remarcabil al acestei perioade, afirma că literatura iluministă și, mai ales, poezia a fost modelată de ideile cuprinse în gândirea barocului. Barocul, chiar dacă pe pământ românesc nu s-a constituit ca o mișcare închegată, cu o școală și cu un program bine definite, a contribuit la modernizarea literaturii de la noi.

„Moda și modelele poeziilor baroce vor stărui, în absența unui clasicism exigent și restrictiv, destulă vreme în literatura noastră. Ardelenii (Ion Budai – Deleanu, Vasile Aaron și alții) scriu în chipurile recomandate de poeticile baroce..."[7] .

Criticul îi apreciază pe autorii de poezie care își scriu operele între 1770 și 1830 pentru faptul că erau persoane cultivate care manifestau simpatie pentru ideile Luminilor, având ca sursă de inspirație „poezia europeană neoclasică."

Acești scriitori, arăta el, au manifestat predilecție pentru teme precum iubirea, cântată cu multe „plânsete, oftaturi și vaiete", dar s-au arătat receptivi și la problemele de natură socială și morală și au împrumutat modelele prozodice din zona liricii populare.

Note:

1.George Sion în Liliana Maria Popa, Ioan-Nicolae Popa, *Vasile Aaron. 1780-1821. Studiu monografic*, prefață de Iacob Mârza (Sibiu: Editura InfoArt Media, 2011), 321.

2. Gavril Munteanu în Liliana Maria Popa, Ioan-Nicolae Popa, *Vasile Aaron. 1780-1821. Studiu monografic*, 322-323.

3. Popa, *Vasile Aaron. 1780-1821*, 329

4. Liliana Maria Popa, Ioan-Nicolae Popa, Vasile Aaron, *„Viața omului ca floarea câmpului...". Reporta din vis*. Istorie, studiu introductiv, note, text, indice și glosar (Cluj-Napoca, Editura Curs, 2016), 125

5. Liliana Maria Popa; Ioan-Nicolae Popa,, Vasile Aaron, *„Viața omului ca floarea câmpului...". Reporta din vis*. Istorie, studiu introductiv, note, text, indice și glosar. (Cluj-Napoca, Editura Curs, 2016), 78-79

6. Popa, *Vasile Aaron. 1780-1821*, 354.

7. Dan Horia Mazilu, „Prefață", în Gabriela Gabor (ed.), *Poezia românească de la începuturi până la 1830*. Antologie, glosar și bibliografie de Gabriela Gabor. (București: Editura Fundației Culturale Române, 1996), 7.

Bibliography:

Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* [The history of Romanian literature from the origins to the present]. Madrid, Paris, Roma, Pelham N.Y., Fundația Europeană Drăgan: Editura Nagard, 1980.

Cornea, Paul, *Scrieri literare inedite (1820-1845).* [Unpublished Literary Studies (1820-1845)]. Ediție îngrijită și comentată de Paul Cornea, A. Nestorescu, P. Costinescu. București: Editura Minerva, 1981.

***. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. [Dictionary of Romanian literature from the origins to 1900]. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*. [The Critical History of Romanian Literature]. Volumul I. București: Editura Minerva, 1990.

Manolescu, Nicolae, *Începuturile literaturii artistice. Prima poezie lirică.* [The Beginnings of the Cultured Literature. The First Lyrical Poetry]. București: Editura 100+1 Gramar, 1998.

Gabor, Gabriela (ed). *Poezia românească de la începuturi până la 1830* [The Romanian Poetry from the beginnins to 1830]. Preface by Dan Horia Mazilu. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996.

Popa, Liliana Maria, Ioan-Niccolae Popa. *Vasile Aaron. 1780-1821. Studiu monografic.* [*Vasile Aaron. 1780-1821. Monographic Study.*]. Preface by Iacob Mârza. Sibiu: Editura InfoArt Media, 2011.

Zaciu, Mircea. *Viaticum*. [*Viaticum*]. Ediție revăzută și adăugită. Cluj: Editura Cartimpex, 1998.